

ARTIKLER

73

**HVEM FLYTTER I NORGE?
TENDENSER I FLYTTERGRUPPENES
SAMMENSETNING ETTER 1950**

Av Lars Østby

**THE MIGRANTS IN NORWAY
TRENDS IN THE COMPOSITION OF THE
MIGRANT GROUP AFTER 1950**

OSLO 1975

STATISTISK SENTRALBYRÅ

ARTIKLER FRA STATISTISK SENTRALBYRÅ NR. 73

SÆRTRYKK FRA NAVF'S JUBILEUMSBOK "I FORSKNINGENS LYS" 1974

**HVEM FLYTTER I NORGE?
TENDENSER I FLYTTERGRUPPENES
SAMMENSETNING ETTER 1950**

Av Lars Østby

**THE 'MIGRANTS IN NORWAY
TRENDS IN THE COMPOSITION OF THE
MIGRANT GROUP AFTER 1950**

OSLO 1975

ISBN 82-537-0441-0

FORORD

Artikkelen beskriver flyttingene i Norge på grunnlag av to svært forskjellige datakilder. Den første del er en beskrivelse av mobilitet og flyttegruppens sammensetning i perioden 1949-1972. Oppmerksomheten rettes i første rekke mot de endringer som har foregått. Den andre del bygger på de første resultatene fra Flyttemotivundersøkelsen 1972, som består av en beskrivelse av de oppgitte grunner til flytting, av planer for videreflytting og en sammenlikning av levekår før og etter flytting.

Artikkelen er hentet fra NAVF's jubileumbok "I forskningens lys", Oslo 1974, og Statistisk Sentralbyrå takker Norges almenvitenskapelige forskningsråd for tillatelse til å publisere artikkelen.

Statistisk Sentralbyrå, Oslo, 9. oktober 1974

Petter Jakob Bjerve

PREFACE

This Article describes the migrations in Norway based on two very different sources of data. The first part is a description of mobility and composition of migrant groups during the period 1949-1972. Attention is primarily drawn towards changes that have taken place. The second part is based on the first results of the Survey of Migration Motives 1972, consisting of a description of stated causes of migration, plans for future move, and a comparison of living conditions before and after move.

This Article is taken from the anniversary book of the Norwegian Research Council for Science and the Humanities (NAVF) "I forskningens lys", Oslo 1974, and the Central Bureau of Statistics is grateful to NAVF for permission to publish it.

Central Bureau of Statistics, Oslo, 9 October 1974

Petter Jakob Bjerve

Hvem flytter i Norge?

Tendenser i flyttergruppenes
sammensetning etter 1950

Av Lars Østby

Flytting er et tema som kan interessere på mange plan. I stor grad blir endringer i befolkningens fordeling mellom regioner bestemt av flyttemønsteret, og en viktig del av oversiktsplanleggingen gjelder forhold som har virkning for flytting. Flyttingene er en komplisert input-variabel i befolkningsprognosene, samtidig som en rekke virkemidler for å oppfylle planenes målsettinger retter seg mot folks flyttinger. Det å velge bosted eller å bestemme seg for å flytte er en avgjørelse som er svært viktig for folks velferd, og det er troilig de færreste mennesker som vil trives med en meget omflakkende tilværelse.

På den annen side vil det være stadier i ens livssyklus hvor flytting oppfattes som naturlig og nødvendig, og det vil også være mennesker som ut fra sitt valg av løpebane gjennom livet lettere vil akseptere manglende bofasthet enn andre. En vurdering av om en flytting alt i alt er ønskelig eller ei, vil være bestemt av hva slags flytting det er snakk om. På individplanet vil alle umiddelbart ha en følelse av at flytting og flytting er mange ting, avhengig f.eks. av fysisk avstand og sosial avstand fra miljøer en kjenner og trives i. I den offentlige debatt om flyttingene har dette faktum etterlatt seg få spor. Det er ganske vanlig at flytting omtales som et fenomen med et fast innhold, som en vurderer til å være et onde eller et gode alt etter eget utgangspunkt.

Forfatteren er konsulent i Statistisk Sentralbyrå fra 1974. Cand. real. (1970) med geografi som hovedfag.

Den samme mangel på nyansert betraktningmåte er også en medvirkende årsak til at de «forklaringer» som er funnet på flytting, er mangelfulle. Slike forklaringer har ofte sitt utspring i en relativt liten gruppe av flyttere, f.eks. flyttinger fra utvær eller rene karrièreflyttinger mellom universitetsmiljøer. En annen ytterlighet som også er godt representert, er forklaringer som prøver å bygge på en sum av *alle* flyttinger, og som dermed blir for generelle til å kunne forklare det handlingsmønster som ligger bak. Om en skal trekke fruktbare konklusjoner av flyttestudier om årsaker og virkninger, må grunnlaget være enten data på individnivå eller strømmer som er så homogene som mulig slik at den gruppen en sier noe om, har fellestrekk av betydning. Gruppen «Alle flyttere» har få slike egenskaper, noe vi skal se i artikkelens siste halvdel.

En del av de fellestrekk som den alminnelige politiske opinion tildeler flytterne, er riktige, mens andre er klart feilaktige. Det er riktig at flytterne stort sett er unge, og at det blant ungdommen er kvinnene som dominerer. I 1972 var f.eks. 55 pst. av flytterne mellom 15 og 29 år, mens bare 23 pst. av befolkningen var i denne gruppen. Regner en ut flyttesannsynligheter eller mobilitet (antall flyttinger utført av personer i en gitt aldersgruppe dividert med antall personer i den aldersgruppen), finner vi at den i 1972 var høyest, 18,6 pst. for kvinner 20—24 år, mens menn i samme aldersgruppe hadde 13,1 pst. Dette betyr at dersom alle som flyttet i 1972 hadde akkurat én flytting, så hadde hver 5. kvinne og hver 7. mann mellom 20 og 24 år flyttet. Fordi noen flytter mer enn én gang i året, utgjør flytterne en mindre andel av befolkningen. Regnet for hele befolkningen, har vi en mobilitet på litt under 5 pst., et tall som har holdt seg uten særlig store endringer siden registreringene ble pålitelige omkring 1950.

Registrering av flytting i Norge skjer med hjemmel i Lov om folkeregistrering m.v. fra 1946. Ifølge den loven har en plikt til å melde alle flyttinger såvel innen som mellom kommuner. I praksis blir ikke flyttinger innen kommunene rapportert særlig godt, og det blir derfor ikke laget statistikk over annet enn flytting mellom kommunene. Kommunegrensen er et nyttig registreringskriterium innen mange deler av administrasjonen, for likningsvesen, trygdekontor, skole osv. For den enkelte flytter har ikke det å krysse en kommunegrense særlig betydning, og det er derfor et litt kunstig kriterium som må oppfylles for å bli regnet som flytter. I praksis kommer alle lange flyttinger inn, mens bare en del av de korte blir registrert.

Lenge før vi fikk folkeregistre i alle landets kommuner, hadde en del storbyer slike med hjemmel i fattigloven. Oslo kommune har gjort en

studie av flyttingene til og fra Oslo 1912—47,¹ og det synes, med de forbehold som må tas, at den samlede mobilitet for Oslo var høyere i mellomkrigsårene enn senere. Folketellingene mellom 1865 og 1960 har alle hatt spørsmål om hvor folk var født. Andelen som var bosatt i fødestedskommunen var 77,4 pst. i 1865, og har avtatt via 63,6 pst. i 1920 til 59,8 pst. i 1960. Dette vitner om en ikke særlig raskt økende mobilitet. En viss nedgang i andelen må en vente som følge av at når levealderen blir lengre, får en også en lengre bofast periode etter ungdomsmobiliteten.

Mobiliteten ikke ny

Mobiliteten, som oppfattes som karakteristisk for det høyt teknifiserte samfunn vi har i dag, er altså slett ikke ny, og mye tyder på at den heller ikke er særlig høyere i dag enn den har vært i lengre tid.

Med de tillegg som er nevnt, har vi muligheter til å følge flyttingenes utvikling over tid bare fra 1949. I tabell 1 er samlet noen tall som skal brukes til å beskrive utviklingen av mobiliteten og flytternes sammensetning fra 1949 til 1972.

Fordi flytting er knyttet til kommunegrensekryssing, vil også mobiliteten være avhengig av kommunestrukturen til enhver tid. I den perioden vi har data for, er det skjedd en reduksjon i kommunetallet fra 744 til 444, og dette må en forsøke å ta hensyn til ved sammenlikninger over tid. Som følge av at de fleste forandringer har ført til at kommunene er blitt større, har en i slutten av perioden «mistet» en del korte flyttinger, mens langveisflyttingene selvfølgelig er upåvirket av grense-endringer.

Utviklingen i den registrerte mobiliteten i perioden har vært ganske ujevn, men med en viss stigning (tabell 1, kol. 6). Dersom vi forsøker å holde kommunestrukturen konstant ved å regne flyttingene for de enkelte år om til kommuneinndelingen i 1972, får vi et bilde som i kol. 7. Stigningen i mobiliteten blir her klarere; den er økt med ca. $\frac{1}{3}$, fra 36 promille i begynnelsen av perioden til 47—48 promille i slutten. Det kan være grunn til å tro at noe av økningen skyldes bedre registrering. 1960 og 1970 skiller seg ut fordi det ved folketellingene disse år ble oppdaget mange flyttinger fra foregående ti-års periode, og folketellingen får trolig konsekvenser også for tallet det følgende år. En har reell nedgang i mobiliteten i 1958—59, 1964 og trolig 1971—72. Nedgangen 1958—59 har sammenheng med lavkonjunktur disse årene. Det lave tall i 1964 kan ha sammenheng med administrative endringer ved folkeregistrene.

¹ Statistisk kvartalshefte 2, 1948. Oslo kommunes statistiske kontor.

De relativt lave flyttertall i 1971 og 1972 kan delvis henge sammen med noe dårligere konjunkturer i noen næringer i en del tradisjonelle tilflyttingsområder, samtidig som utflyttingsområdene i Nord-Norge hadde et rikt fiske. Om omslaget de siste to år bare er en liten stagnasjon i mobiliteten slik vi har opplevd tidligere, eller om det representerer en reell endring i trenden, er for tidlig å si noe om, men foreløpige tall for 1973 ser ut til å støtte teorien om reell endring. Går en inn på regionale flyttestrømmer, vil en se at 1971 og særlig 1972 avviker sterkt fra de fore-

Tabell 1. Oversikt over noen aktuelle flyttetall 1949—72.

År	Ant. komm.	Ant. flytt.	Mobilitet ‰				Mobilitet for alderskl. ‰			Andel blant flytterne i ‰				Medianalder i år	
			Menn	Kv.	Total	Korriger- total ¹	Kv.	Menn	Tot.	Kv.	Enefl.	Hvd.fl.	Ugifte	Menn	Kv.
			4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1949	744	140 204	37,6	49,0	43,3	35,1	159	86	16	572	560	138	637	27	24,5
1950	744	144 619	38,7	49,8	44,2	35,7	163	88	17	561	541	145	647	26,5	24,5
1951	744	149 270	39,9	50,6	45,3	36,5	171	94	17	564	559	140	631	26	24,5
1952	744	135 686	35,8	45,7	40,8	33,2	172	93	16	564	519	151	620	26,5	24
1953	744	149 546	39,1	49,8	44,5	35,9	172	93	16	564	506	155	611	26	24,5
1954	744	149 303	39,1	48,8	44,0	35,5	183	99	17	559	493	159	603	26	24
1955	744	157 432	41,1	50,7	45,9	37,0	200	111	18	555	501	157	605	26,5	23,5
1956	744	166 512	42,8	53,2	48,1	38,9	208	113	19	557	507	155	615	26	23,5
1957	744	170 709	42,8	54,9	48,9	39,5	221	116	19	564	522	150	627	26	23
1958	743	158 456	39,4	50,5	44,9	36,6	212	106	17	560	498	158	618	25	22,5
1959	743	160 938	39,9	50,6	45,3	37,0	215	110	17	560	492	158	615	25	22,5
1960	732	186 527	46,3	57,7	52,0	43,4	243	128	20	556	511	152	627	24,5	22
1961	731	164 710	41,3	49,8	45,6	37,0	204	116	17	549	459	164	608	24,5	22,5
1962	705	177 247	44,1	53,3	48,7	40,4	227	131	17	549	479	159	612	24,5	22
1963	689	179 852	44,6	53,4	49,1	40,8	226	133	17	546	465	163	605	24,5	21,5
1964	525	160 533	39,8	47,1	43,5	39,0	202	121	15	543	463	163	607	24	22
1965	466	169 399	42,1	48,8	45,4	42,9	211	129	14	538	462	163		23,5	22
1966	460	173 845	43,2	49,4	46,3	43,8	180	119	13	535	458	165		23	21,5
1967	454	180 657	44,9	50,6	47,7	45,2	198	127	13	533	445	170	590	23	21,5
1968	451	182 584	44,4	51,2	47,7	46,1	198	125	14	538	424	177	569	23	21,5
1969	451	189 003	45,8	51,9	48,8	47,4	200	129	14	534	419	179	565	22,5	21
1970	451	232 100	58,0	61,7	59,9	57,7	223	150	18	518	460	168		23	21
1971	449	191 156	47,2	50,4	48,8	47,4	188	127	13	519	395	188	536	23	21,5
1972	444	190 175	46,8	49,9	48,4	48,4	186	125	12	519	400	188	539	23	22

Tabellen er med unntak av kol. 7 hentet fra forfatterens hovedoppgave i geografi: Geografisk mobilitet. Meddelelser fra Geografisk Institutt, Universitetet i Oslo. Kultur-geografisk serie nr. 4, Oslo 1970.

¹ Kol. 7 er korrigeret for kommunegrense-endringer fram til 1/1 1972, slik at tallene er sammenliknbare over tid. Kilde: Arne Berge: «Kvalitetsanalyse av Byråets data for innenlandske flyttinger. 1970—71.» Arbeidsnotat IO 73/13 Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1973.

gående år, og dette kan kanskje indikere at flyttemønsteret virkelig forandres.

Sammensetningen av flyttemassen har også forandret seg noe over tiden. Tabell 1 (kol. 11 og 14) viser at en ved registreringens begynnelse hadde 56 pst. kvinner og 64 pst. ugifte blant flytterne. Begge disse tall har sunket i hele perioden, og ligger nå på henholdsvis 52 og 54 pst. En bør legge merke til at nedgangen er nokså jevn gjennom hele perioden og ikke spesielt stor de årene en har mange kommunesammenslutninger. Utviklingen er altså uavhengig av kommunestrukturen og beskriver reelle endringer i sammensetningen av flytterne. Andelen kvinner i befolkningen har hele tiden vært litt over 50 pst. Nedgangen i kvinnenes andel av flytterne skyldes altså ikke endringer i befolkningens sammensetning, men at menn og kvinner har en stadig mer sammenfallende mobilitet, som kol. 4 og 5 i tabell 1 også viser. Andelen ugifte har sunket vesentlig fordi ekteskapsalderen har sunket i perioden, men flere andre forhold kan ha virket i samme retning.

Flere familier flytter

Utviklingen i andelen ugifte blant flytterne må sees i sammenheng med endringene i andelen som flytter alene (tabell 1, kol. 12). Andelen som flytter alene har sunket fra 56 til 40 pst.; antallet har holdt seg temmelig konstant på ca. 80 000. Hele økningen i flyttertallet skyldes altså at flere familier flytter, mens det gjennomsnittlige antall flyttende medlemmer i familier som flytter samlet, har ligget konstant mellom 3,2 og 3,3. I tillegg til det utviklingen i ekteskapsalderen kan bety, mener jeg at disse trekk viser at vi har hatt en «normalisering» av flytteprosessen. Det å flytte har i dag ikke samme preg av å skulle tilfredsstillende elementære økonomiske behov for flertallet av flyttere. En del rene desperasjonsflyttinger finnes nok fortsatt, men tallmessig er det ingen stor andel. En generell bedring av levestandarden har gjort det lettere for familier å flytte, spesielt vil dette ha betydning ved forstadsdannelsen i våre storbyers omegnskommuner. Byveksten har etter 1945 vært slik at en stadig større del av forstadsdannelsen må skje utenfor bykommunen, til tross for de kommunegrense-endringer som har funnet sted. Videre har en hatt et generelt økende informasjonsnivå om tilflyttingsmuligheter. Så lenge flyttingene er preget av usikkerhet eller pionérvirksomhet, er det lettest for enslige å ta sjansen; jo sikrere alle forhold rundt flyttingen er, desto lettere er det for familiene å delta. Det som betraktes som en økende mobilitet, skyldes altså i hovedsak at en har hatt økning blant de stabile grupper (familiene).

Mobiliteten i de forskjellige aldersklasser har hatt en noe ulik utvikling i tråd med de prosesser som er beskrevet i forrige avsnitt. Den mest mobile gruppe har hele tiden vært kvinner mellom 20 og 24 år (tabell 1, kol. 5). De hadde en økende mobilitet fram til begynnelsen av 1960-årene, men har deretter avtatt. Utviklingen i tallseriene for menn og kvinner likner på hverandre, og forskjellen mellom menn og kvinner har avtatt. Dette har også sammenheng med at flyttingene blant familiene er økende. Det har vært en klar nedgang for mobiliteten for aldersgruppen 50—54 år, som vist i kol. 10. Denne nedgangen har trolig også noe med kommunegrensendringene å gjøre, fordi eldre mennesker flytter kortere enn yngre, og dermed blir en større andel av de eldres flyttinger påvirket av økende kommunestørrelse. Av aldersklasser som ikke er vist i tabellen, er særlig verdt å merke seg at mobiliteten blant små barn (0—4 år) er mer enn fordoblet i registreringsperioden, en utvikling som har gått nokså upåvirket av grensereguleringer. Denne gruppe står i klar kontrast til barn 10—14 år, som i 1972 hadde eksakt samme mobilitet som i 1949, og som har hatt svært små endringer i mellomtiden. Utviklingen i mobiliteten blant små barn har ført til at denne fem-årsgruppe i 1972 hadde høyere mobilitet enn alle unntatt folk i 20-årene; igjen en støtte til påstanden om økt familieflytting.

Befolkningens alder

Tallene over mobilitetens utvikling vil, som det har gått fram av det foranstående, være avhengig av alderssammensetningen i befolkningen. Fra 1950 og utover var det de små fødselskullene fra 1930-årene som utgjorde den mest mobile del av befolkningen. Fra omkring 1960 begynte de store fødselskullene fra krigen og den første etterkrigstiden å nå den mobile alder, og dette førte selvfølgelig til at samlet flyttertall og mobiliteten økte. For å gi mulighet til å sammenlikne utviklingen over tid uten å bruke tall som påvirkes av alderssammensetningen, skal begrepet «forventet antall flyttinger» innføres. Dette begrepet skal bety det gjennomsnittlige antall flyttinger et nyfødt barn må regne med å gjøre i livet dersom flyttetilbøyeligheten i hver aldersklasse holder seg konstant slik den var i fødselsåret, og dødeligheten er konstant. Dette mål er analogt med samlet fruktbarhetstall, som er det antall barn et nyfødt pikebarn kan forventes å føde dersom fruktbarheten i fødselsåret for de enkelte aldersklasser holder seg konstant, og en ikke regner med at noen vil dø før utløpet av den reproduktive periode.

I tabell 2 er gitt det forventede antall flyttinger på grunnlag av mobiliteten i noen år. Det er her ikke mulig å gjøre noen korrigeringer for kommunegrense-endringer, men dersom virkningen av disse hadde vært lik for alle aldersklasser, kunne vi bare redusert forventet flyttertall med samme prosent som mobiliteten blir redusert med fra kol. 6 til 7 i tabell 1.

Dersom flyttetilbøyelighet holder seg uendret gjennom hele livsløpet til dem som ble født i 1972, kan altså guttene regne med å flytte over en kommunegrense 3,2 ganger, mens tallet er 3,5 for jentene. Tallet for jentene er likt tallet fra 1950—51, og $\frac{1}{2}$ flytting mindre enn tallet fra 1962. Guttenes tall er 0,6 høyere enn i periodens begynnelse, og fortsatt på høyde med de største som er registrert. Det en ser som økt registrert mobilitet skyldes altså i stor grad endringer i befolkningens sammensetning; tar en hensyn til aldersfordelingen, har vi hatt en nedgang i den registrerte flyttetilbøyelighet etter midten av 1950-tallet.

Vi skal så se litt på hvordan disse flyttertall for hele landet tar seg ut når de brytes ned på regioner. Det har vært noe forskjellig utvikling for regionene, og spesielt de to siste årene (1971 og 1972) viser et ganske avvikende mønster.

Tabell 2. Forventet antall¹ flyttinger for noen år i perioden 1950—72 og total mobilitet i promille for de samme årene.

	Menn	Kvinner	Totalt	Samlet mobilitet ‰
1950—51 ²	2,63	3,55	3,08	44,8
1955—56 ²	2,98	3,97	3,46	47,0
1959	2,94	3,94	3,44	45,3
1962	3,30	4,06	3,65	48,7
1965	3,10	3,62	3,36	45,4
1968	3,14	3,65	3,39	47,7
1971	3,27	3,58	3,42	48,8
1972	3,21	3,52	3,36	48,4

¹ Forventet antall flyttinger er det antall flyttinger et barn født i observasjonsåret i gjennomsnitt må regne med å foreta dersom mobiliteten og dødeligheten holder seg konstant gjennom hele livsløpet.

² Dataene er slik organisert at en ikke kan gi tall for enkeltår.

Hva flytter de fra? (Foto: Johan Brun.)

Til og fra

Et karakteristisk trekk ved oversikter over flytting mellom regionene, det være seg landsdeler, fylker, handelsdistrikter eller kommuner, er at det alle steder hvor det er en strøm av noen størrelse i én retning, vil det også skapes en i motsatt retning. Dette gjelder selv for 1969, som var det verste utflyttingsåret for f.eks. Nordland. Det flyttet da 4067 personer fra Nordland til Østlandet, men det reiste tross alt 1932 den andre veien også. Til sammenlikning var tallene i 1972 henholdsvis 2948 og 2639 flyttere. En annen illustrasjon av dette er at i 1971 var det fire kommuner som hadde innflytting på mer enn det dobbelte av utflyttingen, og 11 som hadde innflyttertall på under halvparten av utflyttertallet. En tilsvarende liste for 1969 og 1972 ville inneholdt bare et par av de samme kommunene, slik at det ville vært helt spesielle forhold i kommunene eller statistiske tilfældigheter som lå bak denne ubalansen. Det normale for kommunene

Hva flytter de til? (Foto: Odd Anthonsen.)

er at innflyttertallet avviker mindre enn 20 pst. fra utflyttertallet. Dette gjelder også mange av de tradisjonelle innflytterkommunene i pressområdene.

Ser vi på flyttingene mellom fylkene i 1972, og betrakter Oslo og Akershus som en enhet, var det Telemark og Troms som hadde minst balanse mellom inn- og utflytting. Telemarks utflytting var 20 pst. større enn innflyttingen, mens Troms hadde en innflytting 17 pst. større enn utflytting. Oslo/Akershus hadde dette år et nettotap overfor resten av landet på over 1000 flyttere. På dette tidspunkt var det et mer balansert flyttemønster mellom fylkene enn det har vært i hele registreringsperioden. Noen foreløpige tall fra 1973 antyder at denne trenden fra 1971 og 1972 har forsterket seg, og det er altså mulig at det er et mer varig omslag i flyttetendensene vi her har registrert.

Nord-Norge hadde i 1972 en så lav nettoutflytting at virkningen ble mer enn oppveid av høyere fruktbarhet i landsdelen. Det er lenge siden Nord-Norges andel av landets befolkning har vært økende.

Flyttemønsteret på landsdelsnivå har forandret seg en del i registreringsperioden. Fordi forandringene har skjedd relativt jevnt, kan en få en viss oversikt over utviklingen ved å sammenlikne tall for flyttinger mellom landsdelene i 1951 med tallene for 1972 (tabell 3 og 4). Tallene for flytting *innen* landsdelene er selvfølgelig sterkt påvirket av kommunegrense-endringer. Den klareste forskjellen er at antall flyttere til Nord-Norge har økt sterkt, sterkest fra Østlandet hvor det var 1700 i 1951 og hele 6100 i 1972. Uten at det er gitt sikre belegg for påstanden, vil jeg hevde at en meget stor del av de 6100 er personer som under den store utflyttingen på slutten av 1960-tallet flyttet sørover og som nå finner bedre muligheter i Nord-Norge igjen.

Strøm i flere retninger

Det legges så stor vekt her på å understreke det faktum at flyttingene går i alle retninger og ikke er noen enveisstrøm på noe nivå, fordi en ut fra en betraktning av nettoflyttestrømmer lett kan komme til å trekke gale konklusjoner om flyttingenes årsaker og konsekvenser. En ser på hvor de største nettoforskjellene er, og ser på hva som er karakteristisk for de områder som har nettoinnflytting eller nettoutflytting. Ut fra dette resonnement finner en så en antatt flytteårsak, og tillegger dette motivet *alle* flytterne i den retningen. Det blir svært lett å overse de betydelige flyttestrømmer som går *motsatt* vei. Nettopp disse flyttinger er i en distriktspolitisk sammenheng interessante fordi de bryter med de dominerende

Tabell 3. Antall flyttere mellom landsdelene 1951.

Til Fra	Ostlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	I alt
Ostlandet	64 014	1 542	3 724	1 435	1 682	72 397
Sørlandet	1 951	5 931	821	77	147	8 927
Vestlandet	5 188	833	28 915	1 032	812	36 780
Trøndelag	2 199	101	1 235	10 020	898	14 453
Nord-Norge	3 011	212	1 466	925	11 099	16 713
I alt	76 363	8 619	36 161	13 489	14 638	149 270

Tabell 4. Antall flyttere mellom landsdelene 1972.

Til Fra	Ostlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	I alt
Ostlandet	79 838	2 638	7 241	3 542	6 121	99 380
Sørlandet	2 135	5 479	1 131	252	479	9 476
Vestlandet	7 897	1 269	27 843	1 872	2 115	40 996
Trøndelag	3 811	228	1 821	8 520	1 475	15 855
Nord-Norge	6 115	538	2 210	1 891	13 714	24 468
I alt	99 796	10 152	40 246	16 077	23 904	190 175

retninger. Oppmerksomheten bør i større grad rettes mot dem som i dag tross alt flytter til de steder hvis flyttebalanse en ønsker å bedre. De aller fleste utflyttingsområder er ikke karakterisert ved få innflyttere, men ved mange utflyttere. Dette er en sikker tendens for fylkene, og gjelder også — noe mindre konsekvent — for kommunene.

Å finne motivene for nettoflyttestrømmer er i seg selv en umulighet fordi «motiv» må være knyttet til de enkelte beslutningstakere, mens nettoflytterne er en abstrakt gruppe, en differanse mellom noen som ut fra ett sett motiver flytter den ene veien og noen som ut fra et annet sett flytter den andre veien. Denne feilslutning blir relativt sjelden gjort direkte; men indirekte tillegges denne abstrakte gruppe bestemte beslutninger i modeller og resonnementer hvor netto-flyttetall inngår.

For å komme inn på hvorfor flyttingene finner sted, må en heller ta alle flyttinger og analysere dem som tar beslutningene. Det er bare gjennom dette en kan nærme seg årsakene til flyttingene, og på den måten kan en også få grunnlag for å si noe om flyttingenes virkning for samfunnet og individene.

En slik framgangsmåte er benyttet i Flyttemotivundersøkelsen 1972¹ som er gjennomført av Statistisk Sentralbyrå og Norsk institutt for by- og regionsforskning. Hele resten av artikkelen bygger på data fra denne undersøkelsen.² Dataene ble samlet inn ved intervjuing av et utvalg på 3672 personer av dem som fikk registrert flytting mellom to norske kommuner i 1971, og 1562 som ikke skiftet bostedskommune i 1971. Personer i alderen 16—74 år er med i utvalgene.

Målsettingen med undersøkelsen var å gi en beskrivelse av hvem som flytter, av hva som skjer i og med flyttingen, av årsakene bak flyttingene og holdninger til framtidig flytting. I det følgende skal noen hovedresultater fra områdene flyttemotiv, levekårsendringer i forbindelse med flytting og planer for flytting i framtiden tas opp. Som grunnlag for de to første delene er brukt intervjuer med flytterne, den siste del baserer seg på intervjuer med både flytterne og ikke-flytterne.

Flyttemotiv

De intervjuede har oppgitt flytteårsak som svar på spørsmålet «Hva var de viktigste grunnene til at De/husholdningen besluttet å flytte fra . . . kommune?» Et slikt spørsmål vil lett kunne fange opp bare det siste, utløsende ledd i en lang årsakskjede, dråpen som får begeret til å flyte over. Det er dermed fare for at det legges for stor vekt på uvesentligheter. Hverken de grunner som er oppgitt eller den logiske sammenheng de fleste har mellom svarene sine, tyder på at dette har skjedd i særlig utstrekning.

De viktigste årsaker til flytting var følgende:

Arbeidsforhold: 35 pst.

Av disse oppgav 40 pst. at de måtte flytte for å få eller beholde en jobb; tre grupper, hver på 15 pst., oppgav henholdsvis forfremmelse, ønske om kortere arbeidsreise og forskjellige former for misnøye med arbeidet. De fleste med «arbeidsforhold» flyttet altså på negative indikasjoner.

¹ Resultatene er publisert i NOS A 617 Flyttemotivundersøkelsen 1972, Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1974.

² Den bygger også på en artikkel i Statistisk ukehefte nr. 8, 1974. Verdifulle kommentarer til den artikkelen er gitt av Jan M. Hoem, Olaf Foss og Erik Stordahl i Sosio-demografisk forskningsgruppe i Statistisk Sentralbyrå. Konklusjonene står selvfølgelig for forfatterens egen regning.

Boligforhold: 27 pst.

Herav $\frac{2}{3}$ med ønske om bedre eller egen bolig som flyttegrunn.

Familieforhold: 12 pst.

For 60 pst. av disse ble inngåelse av ekteskap oppgitt som grunn. Det var spesielt vanlig at unge kvinner flyttet i forbindelse med giftermålet.

Utdanning: 9 pst.

Herav oppgav 60 pst. dårlige eller ingen utdanningsmuligheter på fraflyttingsstedet.

Bosteds- og miljøforhold: 8 pst.

Ønske om å bo på et bestemt sted eller stedstype ble oppgitt av halvparten av disse. Dårlig klima eller misnøye med service- eller kommunikasjonsforholdene ble oppgitt som grunn av bare 4 pst. i denne gruppen (8 og 10 personer).

Disse samletall for alle flyttere dekker over store og interessante variasjoner mellom de enkelte grupper som flytterne eller flyttingene kan deles inn i. Nokså selvfølgelig betydde utdanningsforhold mye for de unge, helseforhold mye for de eldre. Boligforhold betydde relativt lite for de yngste, og var mer avhengig av yngste barns alder enn av egen alder. Arbeidsforhold var av relativt liten betydning for dem uten videregående utdanning, og i denne gruppe ble også utdanningsforhold nevnt relativt sjelden. Mellom de forskjellige yrkesgrupper varierte andelen som oppgav arbeidsforhold, sterkt. Denne andel var hele 60 pst. blant dem som for flytting hadde arbeid i jordbruk, skogbruk eller fiske. De forskjellige inntektsgrupper hadde en overraskende lik motivfordeling. Den eneste vesentlige forskjell var at boligforhold ble oppgitt stadig hyppigere jo høyere inntekten var.

Det er konstruert en urbaniseringsvariabel som beskriver forskjell i størrelse mellom fra- og tilflyttingsstedet. Flytterne er delt inn i fem grupper alt etter om de etter flyttingen bodde på et mye større, større, likt, mindre eller mye mindre sted enn før flyttingen. Vi skal beskrive hvordan motivene, endringer i levikår og framtidig flytting varierer langs denne dimensjon. Tabell 5 viser hvordan motivene varierer mellom de forskjellige typer flyttinger.

Flyttinger til et mye større sted hadde motivene arbeidsforhold og utdanningsforhold oftere representert enn andre flyttinger, mens boligforhold og bosteds- og miljøforhold betydde mye for flyttinger til et mye mindre sted.

Tabell 5. Flyttere med forskjellig endring i type strøk for bostedet, etter viktigste grunn til flyttingen. (Prosent.)

Bostedet etter flyttingen, sammenliknet med før, er:	Viktigste oppgitte grunn								I alt	Tallet på personer som svarte
	Arbeidsforhold	Familieforhold	Helseforhold	Utdanningsforhold	Boligforhold	Bosteds- og miljøforhold	Andre grunner	Uopp-gitt		
Mye mer urbanisert	39	10	1	20	18	7	5	0	100	244
Litt mer urbanisert	39	11	2	14	21	6	7	0	100	716
Like urbanisert	37	11	2	9	28	6	7	0	100	833
Litt mindre urbanisert	33	13	3	6	28	9	8	0	100	769
Mye mindre urbanisert	23	13	2	3	37	15	7	—	100	300
Uopp-gitt	—	—	—	—	—	—	—	—	100	32
Alle	35	12	2	9	27	8	7	0	100	2894

Kilde: NOS A 617 Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1974.

Flyttegrunnene hadde også klare regionale variasjoner, og det viser seg at annenhver flytter fra en kommune i Nord-Norge oppgav arbeidsforhold som flyttemotiv, mot 30 pst. av flytterne fra en Østlands-kommune. Hver tredje flytter fra en Østlands-kommune sa at boligforhold var grunnen, mot hver tolvte fra Nord-Norge. De andre landsdelene ligger mellom disse to ytterligheter.

Endringer.

For å finne ut hvordan forholdene forandret seg for flytterne fra flyttingen til intervju-tidspunktet, ble de bedt om å gi en vurdering av forandringene i en del av de komponentene i et vidt levekårsbegrep som antas å ha sammenheng med flytting. Flytterne skulle også gi en samlet vurdering av endringer i levekår som svar på spørsmålet: «Mener De at De/husholdningen *stort sett* har det bedre eller dårligere i dag enn før De/dere forlot forrige bostedskommune?» En kan ikke trekke sikre konklusjoner om hvordan det ville gått uten flytting bare på grunnlag av

Tabell 6. Prosentandelen av alle flyttere med forskjellig endring i type strøk for bostedet, som mener at utvalgte forhold har bedret seg ved flyttingen.

Bostedet etter flyttingen, sammenliknet med før, er:	Andel som mener at							
	Hus- hold- har det stortsett bedre	Arbeids- forholdene er blitt bedre	Økono- miener blitt bedre	Råde- retten over boligen er blitt bedre	Bolig- stam- darden er blitt bedre	Kontak- ten med slekt og venner er blitt bedre	Forhol- dene for barn er blitt bedre	Service- tilbude er blitt bedre
Mye mer urbanisert	53	56	43	40	43	33	24	84
Litt mer urbanisert	51	49	39	39	46	32	34	68
Like urbanisert	56	45	34	46	55	33	37	36
Litt mindre urbanisert	63	36	41	51	60	39	52	12
Mye mindre urbanisert	68	32	37	60	67	40	75	6
Alle flyttere	58	43	38	46	54	35	43	38

Kilde: NOS A 617 Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1974.

slike svar, bl.a. fordi forholdene ofte ville endret seg også dersom flytting ikke hadde kommet i stand.

Flytting finner sted for at en skal oppnå forbedring av en eller annen art eller for å unngå at forholdene blir vanskeligere, og en antar at en samlet vurdering av alle forandringer ved flyttingen vanligvis vil gi som resultat at levekårene gjennomgående har bedret seg. Denne generelle forbedring er imidlertid ofte ledsaget av uønsket endring av andre forhold. Det viste seg f.eks. at forandringene i service- og kulturtilbud og i mulighetene for aktivitet og utfoldelse for barn ofte gikk i hver sin retning. Tabell 6 viser hvordan noen aktuelle sider ved levekårene forandret seg ved ulikt sentraliserende flyttinger. Vi skal her bare gå nærmere inn på spørsmålet om generell levekårsendring, den første kolonne i tabell 6. På spørsmålet sitert ovenfor, svarer altså 58 pst. at de stort sett hadde fått forbedring av sine levekår, 36 pst. syntes de hadde det omtrent som før flyttingen, og 5 pst. fant at de gjennomgående hadde det dårligere. Når så få oppgav å ha fått det dårligere, så viser dette at flytting er en såpass viktig beslutning at den ikke fattes uten at en er noenlunde sikker på at resultatet blir godt.

Andelen som hadde fått det bedre, varierte noe mellom flyttetypene i tabell 6, slik at andelen med generell levekårsbedring var størst blant

dem som hadde flyttet til et mye mindre sted. Det var flere unge enn eldre som mente de hadde fått det bedre, og andelen med forbedring blir stadig mindre med økende flytteavstand.

Alle som syntes at de hadde hatt forandringer av noen sider ved sine levekår, ble bedt om å peke ut hva de oppfattet som den viktigste forbedring/forverring. Dersom disse viktigste forandringer stilles sammen med forandring i samlede levekår, får vi et inntrykk av den rolle hver enkelt del tillegges når den samlede vurdering foretas. Blant dem som hadde viktigste forbedring for gruppen service- og kulturtilbudet, var det bare 30 pst. som hadde hatt generell levekårsbedring, mot 70 pst. blant dem som oppgav at viktigste forandring til det dårlige var kommet i denne gruppen. Dette er den samme andel forbedring som den vi finner blant dem som ikke hadde forverring av noe forhold. I likhet med fordelingen av flyttemotiv, viser dette at service- og kulturtilbudet blir tillagt mye mindre vekt av flytterne enn det en kan få inntrykk av i den generelle planleggingsdebatt.

Videreflytting

Konsekvensen av flyttingene kan, som vist i det foregående, måles ved at man spør om hvordan bestemte forhold har endret seg. En indirekte metode for måling av konsekvensene er å undersøke planene for flytting i framtiden. En unngår det forhold at alle så å si per definisjon skal ha bedring ved flyttingen, men på den annen side vet en ikke om folk planlegger å flytte videre fordi den forrige flytting var mislykket, eller fordi den var så vellykket at suksessen bør følges opp. Begge forhold har trolig en viss betydning.

Planer for flytting i framtiden ble undersøkt også i utvalget av ikke-flyttere. Innen nesten alle grupper går det meget klare forskjeller mellom de som *har* og de som *ikke har* flyttet i 1971. Dette ser gjennomgående ut til å være viktigere enn om resultatet av flyttingen ble oppfattet som godt eller dårlig, om flyttingen var lang eller kort, om den hadde dette eller hint motiv osv. Av alle flyttere trodde 56 pst. at de kom til å flytte i framtiden, mot 22 pst. av ikke-flytterne. Regnet for hele befolkningen, var det 24 pst. av oss som trodde vi kom til å flytte fra vårt nåværende bosted en eller annen gang. I løpet av 0—1 år fra intervju-tidspunktet var det 3 pst. som trodde de skulle flytte, en andel som rimelig godt tilsvarer de utførte flyttinger i perioden.

Forskjellen mellom flyttere og ikke-flyttere i tro på framtidig flytting var mindre for menn enn for kvinner, og minst for unge menn. Jo høyere

Tabell 7. Flyttere med forskjellig endring i type strøk for bostedet, alt etter om de tror de kommer til å flytte igjen. (Prosent.)

Bostedet etter flyttingen, sammenliknet med før flyttingen, er:	Tror de kommer til å flytte						I alt	Tallet på personer som svarte
	Helt sikkert	Antakelig	Vet ikke	Antakelig ikke	Helt sikkert ikke	Uoppgitt		
Mye mer urbanisert	42	24	15	12	7	—	100	244
Litt mer urbanisert	41	19	17	16	7	0	100	716
Like urbanisert	36	20	18	17	9	0	100	833
Litt mindre urbanisert	33	17	18	16	15	1	100	769
Mye mer urbanisert	30	22	13	21	14	0	100	300
Uoppgitt	—	—	—	—	—	—	100	32
Alle	36	20	17	17	10	0	100	2 894

Kilde: NOS A 617 Flyttemotivundersøkelsen 1972. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1974.

utdanningen var, desto større var også andelen som hadde flytteplaner både blant flyttere og ikke-flyttere, og forskjeller i utdanning gir større forskjeller i videreflytteplaner for unge enn for eldre. Den registrerte flytting i Nord-Norge er noe større enn i resten av landet, men blant de bosatte i Nord-Norge er det færre enn i de andre landsdelene som tror de kommer til å flytte i framtiden. Dette kan være en del av forklaringen på at det er relativt få i Nord-Norge som har opplevd forbedringer ved flyttingen, og at det blant *flytterne* der er flere enn i andre landsdeler som tror de kommer til å flytte i framtiden.

Tabell 7 viser at blant de flyttere som har flyttet til et mye større sted, er det $\frac{2}{3}$ som tror de kommer til å flytte i framtiden, mot halvparten av dem som flyttet til et mindre sted. Dette er i samsvar med fordelingen av motiv og fordelingen av opplevde endringer i levekårene. De som har deltatt i urbaniseringen, har oftere enn andre flyttet av nødvendighet (arbeidsforhold eller utdanningsforhold var viktige motiv; utferdstrang, eventyrlyst, *allsidig* tilbud av arbeid eller service betydde lite). De opplevde ikke forbedringer av levekårene i like stor grad som andre flyttere, og de komponenter hvor forbedringene i særlig grad kom, vurderes ikke som betydningsfulle nok til å oppveie ulempene. De nyinnflyttede til storbyene har i likhet med dem som har bodd der en tid, oftere enn resten av flytterne eller den øvrige befolkning tro på at de skal flytte i framtiden.

Konklusjoner

Konklusjonen som kan trekkes på grunnlag av de første resultatene fra Flyttemotivundersøkelsen, faller sammen med de konklusjoner som kommentarene til de registrerte flyttingene i første halvdel gav opphav til. En bør ikke behandle alle flyttinger under ett som resultat av én og samme prosess. Vi har f.eks. sett at kort- og langdistanseflyttinger, flyttinger oppover og nedover i tettstedshierarkiet og flyttinger fra de enkelte landsdeler synes påvirket av helt forskjellige forhold. Vi har også sett at årsaker og konsekvenser varierer med alle de egenskaper som flytterne kan deles inn etter. Dette tilsier at en først bør si noe om hva slags flyttere eller flyttinger som betraktes, når en vil uttale seg om hvorfor folk flytter eller om hvilke virkninger flyttingene har. Slike resonneringer bør bygge på så homogene grupper som mulig; når det gjelder geografiske konsekvenser av flyttingene, bør grunnlaget være strømmer mellom så like områder som mulig og av så like avstandsgrupper som mulig.

Spørsmål om planer for framtidig flytting viser at det er en langt større andel som tror de vil flytte i framtiden blant flytterne enn blant ikke-flytterne, selv om en tar hensyn til forskjeller i alder, utdanning o.l. Dette, sammen med spørsmål om flyttinger i fortiden, tyder på at en relativt stor del av flyttingene hvert år skyldes en relativt liten gruppe mobile personer, og at store deler av den øvrige befolkning er nokså stabil når én eller to flyttinger i ungdomsårene er tilbakelagt. En har, så vidt jeg kan forstå, altså ikke et generelt høyt mobilitetsnivå, men en liten gruppe flyttere som godt kan trives med å skifte bosted, og en stor gruppe som er bofaste og som kvier seg for å flytte. Konsekvensen av flyttingene vil sannsynligvis være forskjellige for disse to gruppene, og den mobile gruppes erfaringer bør ikke brukes for de stabile.

Utkommet i serien ART

Issued in the series Artikler fra Statistisk Sentralbyrå (ART)

- Nr. 63 Erik Biørn: Estimering av makro-konsumfunksjoner for etterkrigstiden: metodespørsmål og empiriske resultater *Estimating Aggregate Consumption Functions for the Post-War Period: Methodological Problems and Empirical Results* 1974 84 s. kr. 8,00
- " 64 Terje Assum: Hvem har nytte av forbrukerservice? *To Whose Benefit is the Consumer Service?* 1974 22 s. kr. 5,00
- " 65 Jan Byfuglien: Bosettingskart over Norge 1970: Grunnlag, innhold og bruk *Map of Population Distribution of Norway 1970: Basis, Contents and Use* 1974 43 s. kr. 7,00
- " 66 John Dagsvik: Etterhåndsstratifisering og estimering innen delbestander *Post Stratification and Estimation within Subpopulations* 1974 49 s. kr. 7,00
- " 67 Arne Rideng: Klassifisering av kommunene i Norge 1974 *A Classification of the Municipalities of Norway* 1974 56 s. kr. 7,00
- " 68 Erik Biørn: Estimating the Flexibility of the Marginal Utility of Money: An Errors-in-variables-Approach *Estimering av pengenes grensenyttefleksibilitet: Et opplegg med feil i de variable* 1974 18 s. kr. 5,00
- " 69 Helge Brunborg: Framskrivning av folkemengden i Norge 1973-2100 Et analytisk eksperiment *Population Projections for Norway An Analytic Experiment* 1974 100 s. kr. 8,00
- " 70 Inger Gabrielsen: Aktuelle skattetall 1974 *Current Tax Data 1974* 73 s. kr. 8,00
- " 71 Vidar Ringstad: Some Empirical Evidence on the Decreasing Scale Elasticity *Noen resultater for produktfunksjoner med fallende passuskoeffisient for norsk bergverk og industri* 1974 20 s. kr. 5,00
- " 72 Jon D. Engebretsen: En modell for analyse av utviklingen i de direkte skatter: Skattemodellen i MODIS IV *A Model for Analysis of the Development in Direct Taxes: Tax Model in MODIS IV* 1974 63 s. kr. 8,00

Fullstendig oversikt over tidligere nummer av serien Artikler finnes i nr. 70.

Publikasjonen utgis i kommisjon hos
H. Aschehoug & Co., Oslo, og er til salgs hos alle bokhandlere
Pris kr. 5,00

Omslag trykt hos Grøndahl & Son, Oslo

ISBN 82-537-0441-0